क्र.ग्रं.२४

महेश्वर - विश्वकोश

" Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

(1) ॥इदंपुस्तकं विश्वकोशाख्य श्रीमज्जनार्दनस्वामिनां भालेखि॥

" Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai. "

विश्व०

१

(2)

श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीमज्जनार्दनगुरुचरणारविंदाभ्यां नमः ॥ निर्विघ्नमस्तु ॥ भुवि महिमहामोदकुड्मलां नकभिष
ग्वरं ॥ त्रैधातुकनिदानघ्नं सर्वद्वंद्वदुःखहानये ॥१॥ कलाविलासात्मकरंदबिंदुमुद्राविनिद्रेहृदयारविंदे ॥ याकल्प
यंतीरमनेकवीनां देवीं नमस्यामि सरस्वतीं तां ॥२॥ कवींद्रकुमुदानंदकंदोद्गमसुधारकं ॥ वाचस्पतिमतिस्प
र्द्धिश्रीमुषीचंद्रिकोज्वलां ॥३॥ दुग्धाब्धिकल्लोलमालोल्लासियशःश्रियः ॥ गुरुं वंदे जगद्वंद्यगुणरत्नैकरो
हणं ॥४॥ युग्मं ॥ श्रीसाहसांकनृपतेरनवद्यविद्यवैद्यानरंगपदमद्वयमेव बिभ्रत् ॥ यश्चंद्रचारुचरितो
हरिचंद्रनामा स्वव्याख्यया चरकतंत्रमलंचकार ॥५॥ आसीदसीमवसुधाधिपवंदनीये यस्यान्वये सक
ले वैद्यकुलावतंसः ॥ शाकस्य दस्य इव गाधिपुराधिपस्य श्रीदछइत्यमलकीर्तिलताविताना ॥६॥ सक
ल्पसंमिलदनल्पविकल्पजल्पकल्पानलाकुलितवादिसहस्रसिंधुः ॥ सिंधुत्रयत्रिनयनस्तनयोय

(२A)

दियोदामोदरः समभवद्भिषजांवरेण्यः ॥७॥ तस्यामवत्तनुरुदारवाचोवाचस्पतिः श्रीललनाविलासी ॥
सद्वैद्यविद्यानलिनीनिदेशः श्रीमल्हणः सत्कुमुदाकरेंदुः ॥८॥ यद्गात्मजः ॅकुलवैद्यकनत्वरत्नरत्ना
करश्रियमवाप्यचकेशवोभूत् ॥ कीर्तेर्निकेतनमनिंद्यपदप्रमाणवाक्यप्रपंचरचनाचतुराननश्रीः ॥९॥ हृ
द्वस्यतेस्यचसुतः स्मितपुंडरीकखंडाननपत्रपरभागयशःपताकः ॥ श्रीब्रह्मइत्यविकलात्ममुखारविंद
सोल्लाससल्लासितरसाद्रसरस्वतीकः ॥१०॥ तस्यात्मजः सरसकैरवकांतकीर्त्तिः श्रीमान्महेश्वरइतिप्रथि
तः कवींद्रः ॥ निःशेषवाङ्मयमहार्णवपारदृश्वा [illegible] शांगमांबुरुहखंडरविर्बभूव ॥११॥ श्रीसहस्रांक
चरित्रादिमहाप्रबंधनिर्माणनैपुणगुणागतगौरवश्रीः ॥ योवैद्यकत्रयसरोजसरोजबंधुबंधुः स
तांचकविकैरवकाननेंदुः ॥१२॥ इयंद्लनीस्तस्यमहेश्वरस्यवेदगभ्यासिंधोः पुरुषोत्तमानां ॥ दैवाद्यतां
हृत्कमलेषुनित्यमाकल्पमाकल्पितकौस्तुभश्रीः ॥१३॥ लब्धेः कथंचिदभिजातसुवर्णकारलीलेन

... Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

विश्व
२

क्रोशाश्वानरत्नधिशब्दरत्ले॥विश्वप्रकाशाइतिकांचनबंधुशोभांबिभ्रन्मयात्रघटितोमुखमंडएष॥१४॥फ
णीश्वरोदीरितशब्दकोशरत्नाकरालोडनलालितानां॥सेव्यःकथंनैषसुवर्णशैलोविश्वप्रकाशोविबु
(3) धाधिपानां॥१५॥भोगींद्रकात्यायनसाहसांकवाचस्पतिव्याडिपुरःसराणां॥सविश्वरूपामलमंगला
नांशुभ्रांगगोपालितभागुरीणां॥१६॥युग्मं॥कोशावनकोशात्मकत्प्रभावसंभाविताननर्घ्यगुणःस एषः॥
संपादयन्नेष्यतिवांछितार्थान्कथंनचिंतामणितांकवीनां॥१७॥आमित्रशैलञ्चरमाचलमेकलद्रि
व कैलासभूमिवलयाद्यदिहास्तिकिंचिदेवं च सभ्रमगोचरशब्दरत्नमालोक्यनांनदखिलं
सुधियःकवींद्राः॥१८॥यद्यस्तिवाङ्मयमहार्णवमंथनेछाप्राप्तुंपदंफणिपतेर्यदिकौतुकंवः॥विश्वप्र
काशमनिशंतदिमंनिषेव्यसंभाव्यतांपरमशाब्दिकशेखरश्रीः॥१९॥सतांपुस्तकसंभारभारमो
क्षःकृतोमया॥नामानुशासनमिदंसंपूर्णन्चनाद्भुतं॥२०॥एकद्वित्रिचतुःपंचषड्वर्णानुक्र

joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

मोज्वले ॥ कांतादि वर्गैर्नानार्थसंग्रहोयं वितन्यते ॥ २१ ॥ नानार्थः प्रथमांतोत्र सर्वत्रादौ प्रदर्शितः ॥ सप्तम्यंते
(3A) पुशब्देषु वर्त्तमानः सुनिश्चितः ॥ २२ ॥ ह्रस्वांतेन सहकापि सप्तम्याधारएव च ॥ स्पष्टाय लिंगभेदाय क्वाप्य
त्र पुनरुक्तता ॥ २३ ॥ ॥ एककः ॥ ॥ कोब्रह्मात्मानिलार्केषु कामने सर्वनाम्नि च ॥ पावके च मयूरे च मुखश्री
षजलेषु कं ॥ २४ ॥ ॥ कद्वितीयः ॥ ॥ अकं पापेच दुःखे च शाकं राजन्यदेशयोः ॥ बकस्तु बकपुष्पे स्यात्के
कश्रीदेवरस्त्रसि ॥ २५ ॥ शुको व्याससुते कीरे तथा रावणमंत्रिणि ॥ ग्रंथिपर्णे शिरीषे च शुकं स्यात्कोण
के क्वचित् ॥ २६ ॥ ॥ द्विकः काके च कोके च स्त्रणे बालानिलोत्पले ॥ अर्कोर्कपर्णे स्फटिके रवौ ताम्रे दिवस्पतौ
॥ २७ ॥ कर्कः कर्कोदये वन्हौ शुक्ले श्वेदर्पणे घटे ॥ तर्कः कांक्षावितर्कौ हि कर्मभेदे पिकीर्त्यते ॥ २८ ॥ श्लोको
यशसि पद्ये च लोकस्तु भुवने जने ॥ स्तोकोल्पे शातकेतोयकमपत्ये पुत्रेयोरपि ॥ २९ ॥ कोकश्चक्रे वृके च्ये

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

३

(५)

श्यां खर्जूरि द्रुमभेदयोः॥ रोको दीप्तौ विले रोकं नौ कास्य पणभेदयोः॥३०॥ छेको विदग्धे छेकश्च विश्वस्तमृगपक्षिणोः॥
रेकी विरेके शंकायां रंकः स्याद्धने पि च॥३१॥ काकः स्याद्वायसे वृक्षप्रभेदे पीठसर्पिणि॥ शिरो वक्षालने
मानविशेष द्वीपभेदयोः॥३२॥ वेसवारे च चट्टक चज्ये च भ्रातरि चेष्यते॥ काका स्यात्काकनासायां काको
लीकाकमंघ्वयोः॥३३॥ रक्तिमन्काया मलध्वां च काकमाच्यां प्रकीर्त्यते॥ कांकस्त्रीरनबंधे स्यात्काकाना
मपि संहतौ॥३४॥ पाकः शिशौ जरानिष्पचने कुंदने पि च॥ शाको द्वीपांतरे शाकौ नरपद्रुमविशेष
योः॥३५॥ शाकं हरितके चापि शाकः स्वर्गे नरिसयोः॥३५॥ स्तूको प्यवाह्न तोदाने श्रकोनु क्रोशशब्दयोः
॥अर्कश्चित्रे च काले च भेको मंडूक मेघयोः॥३६॥ एकं तु केवले श्रेष्ठ इन रा सु श्मिश्च वा च्यवत्रो
शोकं शुकसमूहे च स्त्रीणां च करणांतरे॥३७॥ एको न्यार्थे प्रधान्ये च प्रथमे केवले तथा॥ सा
धारणे समाने च संख्यायां च प्रयुज्यते॥३८॥ अंकः स्यान्नेति के मंनो रूपक कोसंगलक्ष्मसु॥

(5A)

नाटकादिपरिच्छेदे चित्रक्षुद्रे चमत्क्षणे ॥३९॥ कंकः छद्मद्विजे ख्यातोलोहपृष्ठकृतांतयोः ॥ चंकः पद्मा
ल्भागः स्यान्नदीपात्रे चभंगुरे ॥४०॥ टंकः कपित्थभेदे स्यान्मानांतरखनित्रयोः ॥ कोपे ऽसि
कोपैं चो जंघायां टंकणे मूत्रावदारणे ॥४१॥ रंकस्तब्धकृपणे मल्लेपंकः कर्दमपापयोः ॥ न्यंकुर्मृगे
ऋषभे नाकुर्वल्मीके गिरौ मुनौ ॥४२॥ शंकुः कीलेशिवे शस्त्रे च संख्यापादप्रभेदयोः ॥ कल्पपात्राय
पापे दंभे विटू विटयोरपि ॥४३॥ वल्कं तु वल्कले खंडे शल्कं कविल्कवल्कयोः ॥ शुल्कं घटादि
देये स्याज्जामातुर्बंधके पि च ॥४४॥ निष्कं मधिके स्वर्णशतेदीनारकर्षयोः ॥ वस्तोलकरणे
हेमपात्रे हेमपलेपि च ॥४५॥ मुष्कोऽडकोशे संघाते मु[illegible]ष्को मोक्षकपादपे ॥ किष्कुर्वितस्तौ हस्ते च
प्रकोष्ठे कुत्सिते पि वा ॥४६॥ त्रिकारूम पस्यनेमौ स्यात्त्रिकं पृष्ठाधरे त्रये ॥ लंकारक्षःपुरी

शाखा शाकिनी कुल्यासु च ॥४७॥ शंका त्रासे वितर्के च राका तु सरिदंतरे ॥ कच्छूनवरजः कन्यापूर्णेंदु
(5) दु पूर्णिमासु च ॥४८॥ ॥कत्रतीय॥ ॥कनकं चंपके स्वर्णे किंशुके नागकेसरे ॥ धत्तूरे कांच
नारे च कांपिल्लिये पिके चिन्मतं ॥४९॥ करकस्तु करके स्याद्दाडिमे च कमंडलौ ॥ पक्षिभेदे करे
चापि करका स्यादुपले ॥५०॥ नरको निरये दैत्ये सरकः सीधुभाजने ॥ आच्छिन्नाध्वगपंक्तौ च
सीधुपाने च सीधुनी ॥५१॥ खनकश्चित्रतत्वज्ञे संधिचौरे च मूषके ॥ जनकः पितरि राजर्षौ
पुनकं संज्ञायां पुंगे ॥५२॥ योनकं चलनाय च स्त्रीवस्त्रांचलयुग्मयोः ॥ कृषकः कर्षके फाले
रजके धावके शुके ॥५३॥ मधुको वंदिभेदे स्याद्यष्ट्याह्वे विहगांतरे ॥ मधुको मधुपर्ण्यां
स्यादणुको निपुणाल्पयोः ॥५४॥ वसुकः शिवमल्यां स्यादर्कपर्णे च रोमके ॥ शिशुकः ॥

(5A)

शिशुमारस्याद्दालकोल्वविनोरपि ॥५५॥ कमुकः पट्टिकालेध्रे भद्रमुस्तकपूगयोः ॥ फलेकार्पासिकायाश्च कमु
कोब्रह्मदारुणि ॥५६॥ बहुकः कर्कटेर्के च दात्यूहे जलखादके ॥ धनिकः साधुधन्याकः धवेषु धनिका
स्त्रियां ॥५७॥ प्रियकः पीतसाले स्यान्नीपेचित्रमृगे लिनि ॥ कुंकुमे चापि प्रियंगौ च पृथुकाश्चिपि
टे शिशौ ॥५८॥ यमकं यमके शब्दालंकारे संयमेपि च ॥ नशाकः कथ्यनेक्षुद्रे रोगजं तु विशेषयोः ॥५९॥
कुलकं तु पटोले स्यात् श्लोकसंबंधगुच्छके ॥ कुलकः श्रेष्ठे कुलश्रेष्ठे वल्मिको कृतिंदुके ॥६०॥ तिल
कं चित्रके प्राहुर्लूलामे तिलकालके ॥ रोगाश्वद्रुमभेदे तु लोम्नि सौवर्चनेपि च ॥६१॥ कुलिको नाग
भेदे स्यात् द्रुमभेदे कुलसत्तमे ॥ कुशिकस्त्वी मुनौ तैले शाबे सर्जाक्षरस्ययोः ॥६२॥ चषकं तु सु
रापात्रे मद्यभेदपभेदयोः ॥ चटकः कलविंकेपि चटका स्त्री स्त्र्यपत्ययोः ॥६३॥ कटकं

वलयेसानौराजधानीनितंबयोः॥सामुद्गलवणेदंतमं।उनेदंडिनामपि॥६४॥कटुकंकटुरोहिण्यांव्योषे
पिकटुकंस्मृतं॥चुलकःप्रसृतौभांडभेदेचुलकवन्मतं॥६५॥पुलकःक्रिमिभेदेस्यान्मल्लकेमणि
(6) दोषयोः॥गजान्नपिंडेरोमांचेहरितालेशिलांतरे॥६६॥रुचकंमंगलद्रव्येग्रीवाभरणदंतयोः॥
उत्कटेबीजपूरेचसौवर्चलविडंगयोः॥६७॥रोचनायांचरुचकमश्वाभरणमाल्ययोः॥
क्षुरकःकोकिलाख्येस्याद्गोक्षुरेतिलकेद्रुमे॥६८॥कामुकःकामनेशोकपादपेचातिमुक्तके॥
पातुकःपतनशीलःस्यात्प्रपातेजलहस्तिनो॥६९॥आनकःपटहेभेर्यांध्वनदंबुके॥आ
ढकंमानभेदस्यात्तुर्यांशाढकीमता॥७०॥कारकःकर्तरिप्रोक्तःकर्मादावपिकारकं॥चार
कःपालकेश्वादेस्यात्संचारकबंधयोः॥७१॥नारकःकर्णधारेचदैत्येचहशिनारकं॥कनी
निकायांनक्षत्रेतारकंतारकापिच॥७२॥वारकोश्वगतावश्वविशेषेचनिषेधके॥जा

Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

(6A)

नाहकोधोध्वमाअरिबद्धाह्वातुडिमासु च॥७३॥पावकोग्नौसदाचारेवन्हिमंथे च चित्रके॥भल्लात
केविडंगे च साम्रकः शारखउप्यो:॥७४॥नायकोनेतरि श्रेष्ठे हारमध्यमणावपि॥प्राणकः सत्व
जाती येजीवके द्रुमशालयोः॥७५॥नालकं कोरके प्रोक्तं कुलायेजालिनीफले॥अनायेदंभभेदे च
वस्त्रभेदे च जालिका॥७६॥वालकोज्ञेशिशौ केशे वाजिवारणवालधौ॥अंगुलीयककेहीबेवपारि
हयेषुवालकं॥७७॥वार्द्धकं वृद्धसंघातेवृद्धत्वेवृद्धकर्मणि॥मामकं ममकायुक्ते मातुले मा
मकः स्मृतः॥७८॥यानकोपस्त्वनिख्यातो यानको राजकुंजरे॥ग्राहकोघातिविहगे व्याधानां
च गृहीतरि॥७९॥कारकोभेदके पत्ये राजकं [illegible]प च राजके॥येन [illegible] वेश्यागृहेनीनोवत्स
रस्तत्र राचकः॥८०॥लासकोलसके लास्यकारिण्यापि मयूरके॥शार्ककः शर्करापिंडे दुग्ध
फेने च शार्ककः॥८१॥हारकः कितवे चोरे गंधविज्ञानभेदयोः॥स्वच्छासकाख्या च चाचाचोर्वि

स्येन्नलादेपि च बुद्बुदे ॥८२॥ द्रावकस्तु शिलाभेदे विदग्धे पोषके पि च ॥ ~~पिनाकोहरकोदंडपांशुवर्ष~~
~~त्रिशूलयोः~~ ॥८३॥ पिण्याकः शिल्हके हिंगौ तिलचूर्णे च कुंकुमे ॥ पिनाको हरकोदंडपांशु
वर्षत्रिशूलयोः ॥८४॥ कावृकः स्तु कवाको स्यात्सीमन्तकुसुमकयोः ॥ क्षारकः पक्षिमत्स्या
दिपीठके जालके पि च ॥८५॥ पाटकस्यान्म[illegible]कौ कटकांतरबाधयोः ॥ आक्षादिढालने
मूलद्रव्यापचयरोधसोः ॥८६॥ वराकः संगरे शोच्ये पराकोव्रतखंगयोः ॥ पुलकस्तु घ
धौन्ये स्यात्संस्पेभमत्कासिक्यके ॥८७॥ विपाकः कार्यनिस्यादौ परिणामे च दुर्गतौ ॥ नि
पाकः पचने स्वेदे प्यसत्कर्मफले पि च ॥८८॥ लपाको लपटे देशे किंपाकः फलमूर्खयोः ॥
सवाकः स्तहिके धट्टे राप्याकः स्तुतुरंगुले ॥८९॥ मोचकः कदलीशिग्रुनिर्मोचके विरा
जिधुका ॥ पचको जगलांगलमलेपर्यंतधपधपोः ॥९०॥ मोचकोबहिश्चंद्रेस्यान्मे

(7A)

चकस्यामले पि च॥ तिमिरे ध्वांक्ष वर्णे तु मेचकं ना च्यवद्भवेन्न॥११॥ स्त्र चकः स्त्र चने द्वयेनो
धके व्य षदंश के॥ पिशाके शुनिका के च सेवकः सेव्य मेघयोः॥१२॥ लोचको मांसपिंडे स्यादक्षि
तारे च कज्जले॥ ललाटाभरणे स्त्रीणां कदलीनीलवस्त्रयोः॥१३॥ निर्बुद्धौ कर्णपूरे च मौर्व्यां
भ्रूश्लथचर्मणि॥ मोदको हर्षयके ऽय॥ खाद्यभेदे च मोदकः॥१४॥ खोलकः पाकवल्मी
कपूगकोशशिरस्त्रके॥ गोलको विधवापुत्रे नाराक्षमणिके गुडे॥१५॥ कूपको गुणवृक्षे
स्यात्तैलपात्रे ककुंदरे॥ उदपाने च पुंतायां च कूपिका भोगनौपले॥१६॥ कूलकं कर्मिरौल्के
च घनीपस्थलयोरपि॥ रूपकं नाटके धूर्ते काव्यालंकरणे ब्रिदुः॥१७॥ धूनकः रूपके व्या
स्त्रे सूतकं रसजन्मनोः॥ वैनकं स्यात्सशौभिन्ने स्तक्कः प्रावृते रसेष्व॥१८॥ कीचको दैत्यभेदे
शुष्कवंशे द्रुमांतरे॥ कीटकः कृमिजातौ स्यान्निष्ठुरे कीटकोन्यवन्न॥१९॥ जीवकः पीत

शालेस्यात्कृपणेव्दन्नाविन्नी॥सेविनिप्राणकेव्याहिनुंडिकेपादपांतरे॥१०॥चीरकोविक्रियालेखेपतंग्यां
चीरिकामता॥सेवकस्तुभसेवस्यादतुन्नाविनिचोन्यवत्॥१०१॥अशोकोवंजुलेमानेदुमनिःशोकयो
(8) र्मत॥अशोकाकटुरोहिण्यामशोकंपादपेस्मृतं॥१०२॥अलोकोदर्शने[illegible]ध्यानेआलोकोबंदिभा
षणे॥पेटकंपुस्तकादीनांमंजूषापिकदंबके॥३॥हेतुकोबुद्धिभेदेस्यान्महाकालगणेपिच॥धेनु
कंकरणोस्त्रीणांधेनूनामपिसंहतौ॥४॥विवेकःस्याज्जलद्रोण्यांविचारेविरहस्यपि॥सेरि
कंकनकेधानोप्रसेकःसेचनेच्युतौ॥५॥वेजिकंशिग्रुतैलेचहेतौसंघोकुरेपिच॥कोरकं
कुड्मलेविंघात्कंकोल्लकमृणालयोः॥६॥कौतुकंचाभिलाषेस्यादुत्सवेनर्महर्षयोः॥परंप
रासमायातमंगलेचकुतूहले॥७॥विवाहसूत्रगीतादिभोगकालेषुचस्मृतं॥कौशिकोनकुले
व्यालग्राहेगुग्गुलशाक्रयोः॥८॥विश्वामित्रेचकोराघोलूकयोरपिकोशिक॥कोशिकीचंडिका

(8A)

यांचूनदीभेदेच कोशिकी ॥९॥ प्रतीकोवयवेप्रोक्तः प्रतिकूलविलोमयोः ॥ भूतिकेमपिभूनिंबदीप्यकपुर
कत्तृणे ॥१०॥ अभीकः कामुकेक्रूरेरुचौचभयवर्जिते ॥ वल्मीकोवामलूरेस्यात्मुनौरोगविशेषयोः ॥
॥११॥ अनीकंतुरणेसैन्येप्यालीकोनागरे [redacted] स्मृतः ॥ व्यलीकमप्रियेकार्यवैलक्ष्येचपिपीडने ॥१२॥
नालीकंपद्मखंडेस्त्रेनालीकः शरशल्ययोः ॥ अलीकमप्रियेप्रोक्तंमलीकमनृतेदिवि ॥१३॥ अली
कंतुकुलेशीलेप्यन्त्यकोमननजन्मनि ॥ उल्लूकः कुरुयोधेस्यात्सचकेज्ंभभेदिनी ॥१४॥ शांबूकोगजकुं
भांतेदैत्यभेदेवराटके ॥ बंधूकंबंधुजीवेस्यादुधूकः पीतशालके ॥१५॥ मंडूकंबंधुभेदेपिदुर्दुरेशो
णकेविदुः ॥ मंडूकपर्ण्यांमंडूकी वर्णके श्वारणास्मृतः ॥१६॥ विलेपनेचदेनेचवर्णकंस्याद्यथाभ
कः ॥ डिंभेमूर्खेहलशोभूणेव नर्तकेश्वखुरेखगे ॥१७॥ पुष्पकंचरीतिकान्नेत्ररोगयोनेत्रकंकणे ॥
कुबेरचविमानेचकासीसेचरमांजने ॥१८॥ लोहकांस्येमृदंगारेशाकव्यामपिपुष्पकं ॥

Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

(9)

पूर्णकः स्वर्णचूडे स्याद्भासाधिधांतु पूर्णिका ॥१९॥ दर्शकः स्यात्प्रतीहारे दर्शयितृप्रवीणयोः ॥ पत्रकं पत्र
काष्ठे च बिंबदुजोलकयोर्मतं ॥२०॥ दीपकं त्वजमोदे स्याद्यवानीबर्हिचूडयोः ॥ सस्यकः स्यान्मणौ खड्
गे नालिकेरस्य चांतरे ॥२१॥ रक्ताम्लानबंधूककनकवस्त्रनुरागिषु ॥ चित्रकः स्यात्तरुव्याघ्रभेदयोर्भे
षजांतरे ॥२२॥ वृश्चिकस्त्वद्रुणे राशौ शूककीटे तथौषधे ॥ अंशुकं सूक्ष्मवस्त्रे स्याद्वस्त्रपात्रोत्तरीय
योः ॥२३॥ अंतिकं निकटे चूल्यामंतिका सातलौषधे ॥ कंचुको वारबाणे स्यान्निर्मोके कवचे पि च ॥
॥२४॥ बद्धभावग्दहीतांगच्छिन वस्त्रे चूचोलके ॥ ओषधे कंचुकी चाथ वंचकः खलधूर्तयोः ॥२५॥
जंबुके गृहबभ्रौ च ग्रंथकः छेकनिघ्नयोः ॥ बंधकः स्याद्विनिमये पुंश्चल्यां चैव बंधकी ॥२६॥ ग्रं
थिकः लेखके प्राहुः सुगंधव्यवहारिणि ॥ ग्रंथिकापि पलीमूले ग्रंथिको गुग्गुलद्रुमे ॥२७॥ ग्रंथि
कोऽप्यार्यदेवज्ञे ग्रंथिपर्णे च तद्वयोः ॥ माद्रेये च करीरे च दैवज्ञे च प्रकीर्तितः ॥ बाल्हीको दे
शभेदे श्च बाल्हीकं घोरे हिंगुनो ॥२८॥ अनयोरपि बाल्हीको यज्ञिको याज्ञके कुरौ ॥ वार्षिकं

दि
त्रायमाणेस्याद्वर्षाकालेभवेत्यवत्॥२९॥खट्टिकोमहिषीक्षीरफेनसौनिकयोरपि॥अन्हिकंदिनं[blot]निर्वर्त्येभोज
(१७A) नेनित्यकर्मणि॥३०॥गंडकोमणिनेधूलोकलोक्तिस्नेहपात्रयोः॥गंडकःखड्गिनिर्व्यातःसंख्याविधाप्र
भेदयोः॥३१॥भर्तुर्ज्येष्ठभगिन्यांतुनोत्योत्यांकौम्येननिका॥स्वस्तिकोमंडलद्रव्येचतुष्कगृहभेदयोः॥
॥३२॥ गौरी॥पिष्टकस्यविकारेपिस्वस्तिकोरनिलालने॥अवच्छेदंतरायेचगंडकीसरिदंतरे॥३३॥तडंकः
खंजनेफेनसमासप्रायवाक्चिच॥महदारोतरुस्कंधमायाबहुलयोरपि॥३४॥कंटकःक्षुद्रशत्रौचकू
र्मस्थानकदोषयोः॥रोमांचेवद्रुमांषेचकंटकेमरकेपिच॥३५॥तक्षकःफणिभेदेचवार्द्धकीद्रुमभेद
योः॥पक्षकःपार्श्वमात्रेचपक्षद्वारेचपक्षकः॥३६॥शंखकंवलयेकंबौशिरोरोगेचशंखकः॥नंदकी
हरिखड्गेचहर्षकेकुलपालके॥३७॥शीतकःशीतकालेचसुस्थितेदीर्घसूत्रिणि॥उष्छकस्तुनिदा
घस्यादातुरेक्षिप्रकारिणि॥३८॥दुंदुकोगंधकुप्यांस्याद्धिहाराभ्यवकाराके॥दुंदुकःशाणके

क्रूरे क्षुद्रकः खल्पनीचयोः ॥३९॥ पिष्टको नेत्ररोगे स्याद्धान्यादिचमसेपि च ॥ भस्मकं रोगभेदेपि विडंगकलधौ
तयोः ॥४०॥ चुंबकस्याद्बहुगुरुधूर्तयस्कांतकामुके ॥ जंबुधः फेरवे नीचे प्रतीचीदिक्पतावपि ॥४१॥ का
र्मुकं वंशधनुषोः कर्मशक्ते तु वाच्यवत् ॥ निर्मोको मोक्षके व्योम्नि संनाहसर्पकंचुके ॥४२॥ दुंदुको वा
द्यभेदे स्याद्दाम्भे हेमदमन्नके ॥ तुरुष्कः सिह्लके म्लेंछजातौ श्रीवासके क्वचिन्नृ ॥४३॥ इक्ष्वाकुः कटुतुंब्यां तु
सूर्यवंश्यनृपेपि च ॥ कच्चाकुः स्वदुराधर्षे दुःशीलेपि बिलेशये ॥४४॥ कुशारुः कुमर्कटे ज्ञानेोपरोनापि
निपावके ॥ पृदाकुर्वृश्चिके व्याघ्रे चित्रके च शरीसृपे ॥४५॥ गोरंकुः पक्षिजातौ च भवेत् लग्नकबंदि
नोः ॥ त्रिशंकुः शलभे राजविशेषे च षदंशके ॥४६॥ पल्यंको मंच पर्यंकः वृषीपर्यस्तिकासु च ॥ पर्यं सु
कः स्यात्परिकरे पाद्यामपि लुब्धकः ॥४७॥ पुष्परेणौ च किंजल्कः सेवायां चार्येपि देशिकः ॥ आ
लवाले च नगरे स्यात् नकं स्त्रीतु नेचिकी ॥४८॥ वृषभस्त्रीहिं प्रदोषापि खेटकं फलकेपि च ॥ करंको मस्तके
सस्यनारिकेरफले स्थिनि ॥४९॥ कलंकं कोकेपवादे च कालायसमलेपि च ॥ तालांकः करपत्रे स्या

(१०A)

शाकभेदे च रोहिते ॥५०॥ महालक्षणसंपूर्णप्ररूपेकछपेहरे ॥ वृषांकः शंखरे साधौ भल्लातकमहानयो ॥
॥५१॥ मृगांको मारुते चंद्रे स्तबकः शुभगुच्छयो ॥ आं[illegible]नको रोगसंतापशंकामुमुरजध्वनौ ॥ पालंकः
शाल्लुकी शाकभेदयोः पाद पक्षिणि ॥५२॥ अलर्को धवलार्के स्याद्रोगोत्सादितकुक्कुरे ॥ मुदर्के एष्यत्का
लीयं फले मदनकंटके ॥५३॥ संपर्कः सुरते स्त्रौ वितर्कः संशयेरूयो ॥ अंबिका पार्वती पांडुजननन्योर
विमानरि ॥५४॥ अंधिका केतवे सिद्धशार्वर्यामपि कीर्त्यते ॥ आम्लिका तित्तिडीकाम्लोद्गार चांगेरिकासु
च ॥५५॥ यूथिकाम्लानके पुष्पविशेषे पि च यूथिका ॥ राजिका पिच्चुके दारे राजसर्षपरेखयो ॥५६॥
रसिका पिरसिलायां कांचीरसनयोरपि ॥ खटिका कालेकनद्रव्ये कर्णरंध्रे च वीरणे ॥५७॥ तुंडि
काह्वारपिंड्यो च दूतिकायां रणक्षिते ॥ भूमिकारचनायां स्यान्मूर्त्यंतरपरिग्रहे ॥५८॥ कर्णि
काकरिहस्ताग्रे केरमध्यांगुलावपि ॥५९॥ क्रमुकादिछटासे च कर्णिका कर्णभूषणे ॥ पबीजको

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे
राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)
दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८
Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com